

Világgazdaság és világtörténelem

Irta: Nagy Gábor

A föld gyarmati felosztásának első időszakában — a 19. század második felében — mint ismeretes, óriási mértékben indult meg a tőkék központosítása. Ez a folyamat azután a 19. század végén hatalmas monopólvállalatok — kartellek, szindikátusok, trösztök — megalakulását eredményezte. Az egyes tőkéseknek az extraprofitért kifejtett versengése, a technika tökéletesedésén keresztül végbemenő termelőeszköz-koncentráció és tőkecentralizáció, végül a monopoltőke kialakulásához vezetett. A monopoltőke azután a 20. század elején, általános érvényűvé lett és birtokába vette a világ termelésének legnagyobb részét.

Azoknak a hatalmas tőkéknek centralizálása, melyek a monopolkapitalizmus kifejlődésének alapját tették, ugyanoly eszközökkel ment végbe, mint annak idején az „eredeti tőkefelhalmozás”. Ezt a folyamatot tehát a monopolkapitalizmus és imperializmus „eredeti felhalmozásának” nevezhetjük.

A szabadverseny korszaka 1870 körül nagyjában lezárult. Ebben az időszakban kezdték az amerikai Vanderbilt és Pierpont Morgan működésüket. Morgan 1862-ben, 24 éves korában ötezer régimódi, használatban veszélyes karabélyt vásárolt Kelet kormányától 3.5 dollárért darabonként és azokat a Missisipin levő csapatoknak darabonként 22 dollárért adta el. Az ügyet a hatóságok megvizsgálták és rendben találták. 1861 és 1865 között kezdtek az Egyesült Államokban a kőolajforrásokat felfedezni és egyesek máról-holnapra milliomosok lettek. Vanderbilt az északi háború kitörésekor még csak érdeklődik vasutak iránt, halálakor viszont — 1877-ben — már 105 millió dollár a vagyona. Vitorlásokon kezdte, majd gőzhajókra és vasutakra tért át. Óriási összegeket kapott azért, hogy ne járassa hajóit Kaliforniába. A hatóságoknak fizetendő vesztegetési összegek állandó regietételként szerepeltek nála. 1862-ben a Newyork—Harlem vasútvonal részvényeit darabonként 9 dollárért vásárolta össze és a városi tanács megvesztegetése után 179 dollárért adta el darabját. Egy hét alatt egymillió dollárt keresett. Hogy Vanderbilt és társai hasonló eszközökkel dolgoztak, mint a későbbi gangszterek, erről hiteles lírások maradtak fenn. Hasonlóan folyt le a Morgan-vagyon akkumulációja is, aki később az amerikai nemzeti vagyonnak több mint egyötöd részét tudta ellenőrzése alá hajtani. Az európai Kruppok a Leverkonzern, a Chemical Industry, a Mitsui és Ansaldo koncernek megalakulásának és gyarapodásának története nem fér ide. Elegendő megállapítani, hogy ezek a hatalmas vagyonok a gyarmati kizsákmányolások, kegyet-

fenekedések és korrupció legváltozatosabb eszközeivel létesültek, hogy azután később az egész világ sorsának intézését vegyék kezükbe.

A XX. század elején a monopóliumok annyira elterjedtek, hogy a tőkés országokban már nem volt olyan iparág, melyben ne a monopolegyesülések uralkodtak volna. A sokezer kistőke szabad versenye a múlté lett. A monopóliumok minden iparágban átvették a vezető, ellenőrző és uralkodó szerepet. Így alakult ki a különböző iparágak üzemeinek egyetlen vállalatához tartozó kombinációja. A tőkés termelési mód elérte legmagasabb fejlettségi fokát és társadalmi jelleget öltött. A horizontális (tiszt) monopolszervezeteken kívül így alakult a vertikális (vegyes) vállalatok egyesítése is.

Tövedés volna azonban azt hinni, hogy a monopólium kialakulása a versenyt teljesen kiküszöbölte és ezzel a termelés anarchiáját megszüntette. Nem. A monopólium alatt is a tőkés termelési mód és az árútermelés az alap, s főtulajdonsága a szabadverseny. Ezen az alapon állandó versengés folyik a még meglévő kis árútermelők tömege és a tőkés nagyvállalatok között. Állandó marad továbbá a versengés a monopolizált és nem monopolizált iparágak között is. A mindig újból keletkező „trösztönkívüli“ vállalatoknak egymásközti, valamint a monopolvállalatok elleni versenye is napirenden van. Sajátságos verseny indul meg ezenfelül a készgyártmányokat és félkészgyártmányokat előállító kartellek között is. Olyan monopolalakatoknak is konkurrálniuk kell egymással, melyek azonos cikkeket állítanak elő vagy olyan árúkat, melyek egymással helyettesíthetők. (Villany, gáz, petróleum, nafta, szén, stb.) Amint látjuk, az ú. n. harmonista közgazdászok (Hilferding, Sternberg, Bernstein, stb.) amaz állítása, hogy a monopóliumok kifejlődése megszünteti a versenyt és vele együtt a termelés anarchiáját, a valóságban egészen másként fest. A verseny éppen ellenkezőleg, ha területileg meg is szűkül, rendkívüli mértékben kiélesedik és mind hosszadalmasabb, nehezebb válságokban nyilvánul. A kivezető út csupán újabb háborúk megindítása lehet. A versenyharcnak ez a megváltozott kifejezése azokból a minőségi változásokból ered, melyeket a tőkés termelési módnak a szabadversenyből a monopóliumkapitalizmusba való átmenete idézett elő.

A bankok, melyek a monopóliumkorszak előtt csupán közvetítő szerepet tölthettek be, e korszakban már ipari és kereskedelmi vállalatoknak nyújtott hiteleik révén azok tulajdonosaivá váltak. Ezek az iparvállalatok ugyanis a verseny alatti folytonos kényszerű terjeszkedés következtében mind újabb hiteleket voltak kénytelenek igénybe venni, a régieket pedig nem tudták visszafizetni. Maguknál a bankoknál is óriási centralizációs folyamat ment végbe ugyanez idő alatt. Néhány bank teljesen kezébe kerítette a pénzpiacot. Az ipari tőkének és a banktőkének ily módon végbement összenövése által jött létre a finánc-tőke. E hatalmas finánc-tőke-vállalatoknak jellemző példái az AEG németországi,

a Rockefeller és Morgan amerikai koncernek, stb. Már a világháború előtt pl. Morgan 22 milliárd dolláron felüli összeget ellenőrzött és ez összeg a háború után 40 milliárd dollárra növekedett. A bankoknak és ipari vállalatoknak ez az összeolvadása azután személyileg is végbemegy. A trösztök kiküldik igazgatóikat a bankok felügyelőbizottságaiba és megfordítva. A fináncetöke, mint látjuk, szorososan összefügg a termelés koncentrációjának és centralizációjának magasabb fokán általánossá vált monopoljelleggel. A fináncetöke tulajdonosai korlátlan hatalomra tesznek szert. Így magyarázható meg pl. Rockefeller és Morgan ama magatartása, mellyel az amerikai államhatalom irányítását is magukhoz ragadják. Hogy a fináncetöke és az államhatalom ennek folytán mennyire egymásba fonódik, arra jellemző, hogy az Egyesült Államok jelenlegi pénzügyminisztere egyben az amerikai fináncetöke exponense (Morgentau), Chamberlain az angol vegyipari tröszt érdekeltje, Baldwin a vas-, acél-, gépgyárak és szénbányák legjelentősebb vezéralakja, Bonnet a francia nehézipar megbízottja, Kung bankár és pénzügyminiszter a kínai fináncetöke főtulajdonosa.

Ily módon a fináncetöke és az állami apparátus egymásba olvad, akár ú. n. demokratikus államról van szó, akár nem. Az a követelés, hogy az állam a monopolorganizációkat ellenőrzés alá vegye, így nem jelent egyebet, mint hogy a fináncetöke továbbra is azt tehet, amit akar. A fináncetökével egybeolvadt államhatalom természetesen főképp a nagytöke szempontja szerint űzi politikáját. Ilyen szemmel nézve a dolgokat, könnyebben megérthetjük, hogy miközben Anglia Franco kormányát nem ismeri el, azt Portugálián keresztül hadianyaggal és pénzzel támogatja. Ezért, ha a gazdasági élet szekere a profitráta esése s az anarchisztikus termelési és elosztási viszonyok miatt kátyúba jut, vagy a fináncetöke nyersanyag- vagy piachiány miatt nem tud rentábilisan termelni, akkor a kiutat háborúban, hódításban keresi.

Az imperialista korszak jellegzetessége az előző állapotokkal szemben, hogy az árúexport mellett a tőkék exportja is általános. Az árúk exportjánál az értéktöbbletet magában az országban hozzák létre és külföldön realizálják. A töke exportjánál az értéktöbbletet abban az országban kell termelni, ahová a tőkét kivitték és azt onnét kamat, profit formájában hozzák vissza az investáló országba. Nyilvánvaló, hogy a tőkeexport egészen más gazdasági összefüggéseket hoz létre egyes országok között, mint az árúexport. A tőkék kivitele visszamaradt országokba magasabb profitráta elérése végett történik, mivel ott a töke szervezői szerepe alacsonyabb, olcsóbb a munkaerő. A töke exportja állami és községi kölcsönök formájában történik a visszamaradt országokba vagy pedig részvénytársaságok alapítása útján.

A XX. század elején kezdődő tőkeexport folyamán (az első imperialista világháborúig) Anglia 3700.—, Franciaország 1600.— és Németország 1200.— millió fontot exportált. Az Egyesült Államok eddig az időpontig egyáltalán nem szerepeltek a tőkét exportáló államok között.

A világháború után a tőkeexport óriási módon megnöveke-

dett és eltolódás állott be az egyes államok aránya között is. Amerika pl. háborús nyeresége következtében Anglia után a legnagyobb tőkét exportáló állam lett, míg Németország a versaillesi szerződés miatt adós állammá vált. Az Egyesült Államok tőkeexportja 1923-ban 267, 1924-ben 997, 1925-ben 1086, 1927-ben 1567, 1938-ban pedig 2600 millió angol font! (Egy font akkori-ban kb. 300 dinár.)

Nagybritannia tőkeexportja 1938 végén 3700 millió angol font. Angliának e majdnem négymilliárd font értékű külföldi gyártelepei, bányái, hajózási vállalatai és egyéb érdekeltségei közül Ausztráliában 570, Indiában 530, Kanadában 520, Argentínában 420, az Egyesült Államokban (főképp olajforrások) 280, Braziliában 260, Délafrikában 260, Kínában 220, Németországban pedig 70 millió fontja fekszik.

Az Egyesült Államok 2600 millió font exportjából Kanadában 700, Németországban 240, Kubában 190, Chilében 140, Argentínában 140, Mexikóban 130, Braziliában 110, Japánban 80, Ausztráliában 70, Kolumbiában 50, Venezuelában 50, Holland Indiában 30, Kínában 30 és a Philippi szigeteken 30 millió angol font „dolgozik.”

További tőkeexportok: Franciaország 730, Hollandia 540, Svájc 410, Belgium 310, Németország 230, Japán 200, Kanada 200 millió font.

A tőkét exportáló államok megkapják a legfőbb kedvezményt az ottani nyersanyagok kivételére és a világpiac versenyét azokban az országokban, ahol tőkéiket elhelyezték, kiküszöbölik. Ez utóbbi országok így teljes függőségbe kerülnek a tőkét exportáló országokkal szemben. Ilyenek a gyarmatokon kívül Törökország, Perzsia, Irák, a délamerikai és a skandináv államok.

Igy tehát a világ már a tőkeexport és vevőpiacok szempontjából a különböző országok finánciókai között „felosztásra került.” A gyarmatok, valamint a visszamaradt agrárállamok önálló iparosodását megnehezíti az imperializmus, mely utóbbi nem egyéb, mint a monopolkapitalizmus politikai kifejeződése. Ilyen felosztások történtek az amerikai General Electric Co. és az AEG Unió, a japán gyufakonzern és a svéd, amerikai, angol Kreuger-konzernek között, stb.

Első pillanatban úgy tűnik, mintha a világpiacoknak hatalmas organizációk közti felosztásával gyengítették volna a versenyharcot és enyhítették volna a termelés káoszát. Ám e felosztásnak alapja nem egyéb, mint az egymással harcoló monopolorganizációk erőviszonyának kifejezése. Minden megállapodást hozszú, elkeseredett harc előz meg, mely végül is leszögezi az erőviszonyokat. A tőkés fejlődés egyenletlenségének törvénye szerint azonban ezek az erőviszonyok a nagyvállalatok között gyorsan megváltoznak és újabb küzdelem indul meg a világ felosztásáért, vagyis a világ összes értéktöbbletéből való minél nagyobb részesedésért. Mindent megtesz az egyes konzern, hogy a kiküzdött részt továbbra is megtartsa, a már egyszer megkaptott piacot továbbra is kizsákmányolja és a gazdaságilag erősebb konkurrensnek ezekre a területekre való behatolását megakadályozza. Így

ugyanaz a mozgatóerő, mely a világ gazdasági felosztásához vezet a monopolszövetségek között, egyidejűleg a világ újrafelosztását is elkerülhetetlenné teszi: A monopolvállalatok nemzetközi megállapodásai provizórikusak és nem jelentik a köztük folyó harc megszüntét. Ezek a megállapodások nem egyebek, mint a harc egyik momentumának megrögzítései, miért is bizonyos további fejlődési fokon az érdekek ismét összeütközésbe kerülnek egymással.

A nemzetközi monopolegyesülések nem képesek azokat a békés versenyeszközöket alkalmazni egymás ellen, melyek egy ország határain belül lehetségesek és így a finánc-tőkének az államhatalommal való összefonódását felhasználva, e kérdések eldöntésénél a fegyveres erőt, a háborút alkalmazzák. Így a monopoloknak a világ gazdasági felosztásáért folytatott harca a világ területi felosztásáért folytatandó harcába csap át.

A háború kitörése előtt az angol-francia és a német finánc-tőke között igen éles versenyharc dúlt. Az I. G. Farbenindustrie és a Chemical Industry tárgyalásaira és ellentéteire itt nem térhetünk ki bővebben, úgyszintén a három ország egyéb konzernjeinek versenyharcára sem. Kétségtelen azonban, hogy a konjunktúra vonalának előrehaladása, a piacoknak lassanként áruval való megtöltése ezt a versenyharcot nagymértékben kiélesítette. Élesebbé tette ezt a versenyt az is, hogy az angol és francia tőke nemcsak áruval, hanem nemes valutával is képes volt az agrár-államok cikkeit megfizetni. Így ezek az előnyösebb cserelehetőség miatt ipari cikkeiket is mindinkább a nyugati hatalmaktól kezdték beszerezni. Németországot az Egyesült Államok úgyszólván teljesen kiszorították a délamerikai piacokról és a távolkeleti exportlehetőségek is mind jobban megnehezültek a japán-kínai háború következtében. Ezért a megmaradt — balkáni és egyéb — területekért, mint vevőpiacokért és nyersanyagforrásokért éles harc indult meg, mely időnként a rosszabb gazdasági helyzetben levő hatalom részéről agressziókban nyilvánult (Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország). A háború kitörésének elkerülhetetlensége azonban főképp abban a körülményben gyökerezett, hogy Németország nem rendelkezett azokkal a nyersanyagokkal, melyekre termelése továbbfolytatásához okvetlenül szüksége volt. Ezt tárgyalások útján vagy engedményekkel nem tudván kieszközölni, kénytelen volt a belső gazdasági okok szorítása alatt a háborút megindítani, hogy fegyveresen kényszerítse a birtokon belül levő nagyhatalmokat, vagyis azok finánc-tőkéjét nyersanyagok, gyarmatok és vevőpiacok átengedésére. A jelenlegi háborúban lényeg szerint erről van szó és a többi jelszavak nem egyebek szólamoknál.

Ugyanilyen természetű háború folyik Távol-Keleten, Japán és Kína között. Egészen addig, míg Japán finánc-tőkéje nem vesztélyeztette a kínai finánc-tőkének — a Csang-Kai-Sek—Kung csoportnak — érdekeit és ezek nyugodtan termelhették a hasznot Tientsin, Shanghai és Kanton textil- és egyéb üzemeiben, nyu-

godtan aknázhatták ki. Kína dús természeti kincseit — a kínai kormány „japánbarát“ politikát folytatott. Amint azonban Japán, a nyersanyag- és piachiány kényszerítő nyomása alatt, további agresszióra határozta el magát és a fentemlített városokat megtámadta, a kínai fináncetke inkább szövetségre lépett a saját baloldali erőivel — melyek nem jelentettek számára még olyan közvetlen veszélyt — és ellenáll. Szovjetoroszország itt is, mint az európai konfliktusnál, az imperialista ellentétek kimélyítéséhez járult hozzá, úgy, hogy a két hadakozó erő közül a gyengébbiket támogatta.

Egészen más a helyzet Észak Európában. Szovjetoroszországnak területe biztosítására stratégiai pontokra van szüksége. A finn háborúból kitűnt, hogy a nyugati nagyhatalmak egymással versenyezve építették az erősebbnél erősebb védelmi vonalakat és harcászati pontokat Finnországban, hogy onnét majd annak idején az egészen közelfekvő Leningrád ellen esetleg intervenciók háborút indítsanak. A skandináv államok gazdasági érdeke Finnországot, Svédországot és Norvégiát teljesen angol érdekkörbe sodorta. Finnország külkereskedelmének 30 százaléka Anglia felé irányul, ő látja el az utóbbi fával. Norvégia és Svédország pedig kénytelen vasércfeleslegét exportálni, mert nem rendelkezik elegendő szénnel annak feldolgozására. Nyilvánvaló, hogy vasércét elsősorban Angliának szállítja, mert szén szükségletét onnét fedezi és ott nemes valutát kap árujáért. A skandináv államok egyébként is rá vannak utalva Angliára, mert óriási kereskedelmi hajóparkjuk csupán az angol hadiflotta égisze alatt működhet nyugodtan. (Norvégiáé a világ negyedik legnagyobb kereskedelmi flottája, 4 millió tonna ürtartalommal.)

Igy ezek az államok azért, hogy Anglia tőlük értékes nyersanyagkészleteiket jó áron megvásárolja, közvetve részesednek a gyarmati extraprofitban, melynek árát a hindú, kínai és néger kuli életstandardja fizeti meg. Ezekben az északi államokban kialakult egy aránylag magas életnívón élő munkásarisztokrácia, mely érdekeit szem előtt tartva, szorosán együttműködik országai fináncetkéjével. Egyébként a munkásmozgalom alakulásán kívül más okok is megalapozzák azt, hogy az északi államokban a szociáldemokrácia részt kap a kormányzatban. Ezen államok nyersanyagkincseit ugyanis a nagyhatalmak fináncetkéi úgy akarják megszerezni, hogy egyúttal saját iparcikkeiket is elhelyezik náluk. Ezért a világtőkének érdeke, hogy a lakosság vásárlóképesse válják az ottani fináncetke rovására. A vásárlóképesebb finn és svéd lakosság több angol árut vesz át és így könnyebbé válik a vasérc, nikkell, fa, stb. megszerzése. Más egyéb (pszichológiai stb.) momentum mellett nem kis szerepet játszanak tehát ezeknek az államoknak belpolitikai strukturája szempontjából az angol fináncetke érdekei sem.

Egyébként, ha ilyen szemszögből vizsgáljuk a dolgot, akkor fentiekhez sok analógiát találhatunk. Fenti exporttáblázatunkból kitűnik, hogy Délamerikának majdnem összes államaiban nagy összegeket investált az északamerikai fináncetke. Tudvalevő, hogy a limai konferencián ezeket a tulajdonokat hadászatiilag is

alátámasztották. Feltehetjük tehát, hogy az amerikai finánc-tőke hasonló okokból tűri Chilében a szocialista rezsimet. Ebben az országban salétrom, réz, szén, arany vár exportra. Az amerikai finánc-tőke tehát nem irányít tőkeexportot ide, nem alapít gyárakat, hanem árút szállít. Ennek az árúnak megvételéhez vásárlóképes lakosságra van szüksége. Argentína viszont természeti kincsekben szegény. Allattenyésztése és búzatermelése rendkívül jelentős ugyan, de éppen ezek a cikkek azok, melyekkel az Egyesült Államok is bőven el vannak látva. Ezért Amerika és Anglia hatalmas tőkét investál itt gyárakba és egyéb üzemekbe. Nyilvánvaló, hogy ezeknek az üzemeknek a rentabilitása nagy mértékben függ a munkabérek állásától. Az argentinai fasiszta rezsim és az ottani alacsony bérek is nyilvánvalóan ezzel a körülménnyel függenek össze.

A jelenlegi háborúban kirobbant ellentétén kívül azonban még számtalan más imperialista ellentét működik. Mindenütt, ahol üzleti vagy nyersanyagellentétek vannak, feszült politikai légkör keletkezik, kölcsönös gazdasági érdekek esetén pedig politikai barátság. A legmélyebb és legalapvetőbb imperialista ellentét azok közül, amelyek még nem kerültek felszínre, az angol-amerikai ellentét.

Tudjuk, hogy a tőkék centralizációja és a nagyipar ebben a két országban a legelőrehaladottabb. E két országban tehát állandó strukturális munkanélküliség van. Az Egyesült Államokban a háború előtt állandóan 10 millió, Angliában pedig kétmillió munkanélkülit tartottak nyilván. A munkanélküliség megszüntetése azonban csupán újabb piacok megszerzése útján, vagyis a termelés kiterjesztésével lehetséges. A termelőerők nagymértékű megnövekedése és a világ társadalmi fogyasztóerejének állandó csökkenése következtében mind nehezebb feladattá válik a nagy tömegű iparcikkek számára a piac. Japán előnyomulása Kínában állandóan veszélyezteti az ottani vasútvonalakat. A keletkínai vidékek lakosságának jórésze hajléktalanná és így vásárlóképtelenné vált. Ezek a területeken jelenleg 60 millió hajléktalan ember bolyong és két millió ember halt éhen a múlt év folyamán. Így azután ez az iparcikkeket vásárló 500 milliós agrárnép alig jöhet már, mint vásárlópiac és nyersanyagforrás számításba. E vevőpiacok jórésze Japáné és a hatalmas vashányák egyrészt is ő aknázza ki. Ez az eredmény azonban eddig kb. egymillió halottjába került és állandóan milliós hadseregnek kell ott harcolnia, ami rengeteg pénzbe és anyagba kerül.

Nyilvánvaló, hogy a mindezek után fennmaradó árú és tőke-export-lehetőségekkel kapcsolatban éppen ez a két exportot legnagyobb mértékben űző finánc-tőke kerül — egyelőre csupán üzletileg — ellentétbe. Ismeretes az amerikai Standard Oil és az angol Royal Dutch között a korábbi világháború után lefolyt „olajháború”, amikor Rockefeller és Deterding érdekeiért Anglia majdnem háborúba keveredett Amerikával. Tudjuk azt is, hogy a Bolivia és Paraguay közötti Gran-Chacoi háború sem volt egyéb, mint a fenti két tröszt közötti küzdelem egyik szakasza. A világháborúig az Egyesült Államoknak csupán Mexikóban volt

200 millió angol font értékű, valamint Kanadában 150 millió angol fontnyi befektetése, míg a többi délamerikai államban úgyszólván semmi. Ez a helyzet a világháború után lényegesen megváltozott. Amerika mexikói befektetéseinek értéke megcsökkent a tampoicói olajforrások államosítása miatt, — míg Kanadában beinvestált tőkéje 700 millió angol fontra emelkedett! Ugyanekkor a délamerikai államokban is mindenütt jelentős összeget fektetett be, melyek Brazília és Argentína kivételével mindenütt túlhaladták az angol befektetések összegét. Érthető, ha ezekben az országokban az angol és amerikai finánctóke éles versenybe került egymással. Ez a verseny egyrészt arra irányul, hogy a viszsamaradt agrárállamokban, melyik folytatja a gyártást eredményesebben, vagyis, melyik tudja az ottani lakosságot nagyobb „értékben vevőjének megszerezni, másrészt pedig ez államok nyerstermékeinek megszerzéséről van szó. Argentínában lényegesen nagyobb az angol, mint az amerikai investíció, mert az ottani nyersterményekre, gabonára és húsrá elsősorban Angliának van szüksége. Ismeretesek a limai konferencia határozatai a köztudomású, hogy az Egyesült Államok mind nagyobb mértékben iparkodik a délamerikai államokat befolyása alá vonni. Ennek nyilvánvalóan az a célja, hogy az amerikai finánctóke, alkalmas pillanatban, esetleg politikai eszközökkel is kiszoríthassa legveszélyesebb versenytársát. A kínai vevőpiacok bizonytalanná válásával az Egyesült Államok figyelme odairányul, hogy a termelési mód hibái folytán egyre növekvő strukturális munkanélküliség problémáját újabb vevőpiacok szerzése útján oldja meg. Világos, hogy számára a legtermészetesebb megoldás úgy stratégiai, mint rentabilitási szempontból az észak- és délamerikai piacok teljes megszerzése. Ezekről a piacokról Németország és Olaszország jórészt kiszorulván, már csak Nagybritannia maradt vissza egyedüli versenytársként. Ez az alapja az angol-amerikai imperialista ellentéteknek. Hogy ezek az ellentétek más sürgősebb ellentétek kiélesedése miatt egyelőre háttérbe szorultak, egyáltalában nem jelenti azt, hogy imperialista megnyilvánulásuk annak időjén nem fog bekövetkezni.

Amerikának japánellenes magatartása sem különösen barátos gesztus Angliával szemben. Japán helyzetének gyengülésével ugyanis a Szovjetunió a Távolságoktól erős nyomástól mentesül és így európai stratégiai terveit — melyek bizonyos mértékben keresztezik Nagybritannia érdekeit — könnyebben tudja megvalósítani. Az a körülmény, hogy az Egyesült Államok az általa termelt hadianyagot és egyéb cikkeket inkább a francia-angol együttesnek, mint a német vagy japán államoknak engedi át, egyáltalán nem világnézeti meggondolások alapján történik, de egyszerűen azért, mert nemes valutával és arannyal fizetnek, azaz megfizetik a szállított árut. A Fülöp-szigetek dominiummá való nyilvánítása is arra mutat, hogy az Egyesült Államok egyelőre visszavonultak a kínai-japán problémáktól és úgy látszik, hogy a pánamerikai imperialista elveket óhajtják aktualizálni. Északamerika jelenlegi óriási fegyverkezése talán nem is első-

sorban a rendkívül elfoglalt japán vagy német fasiszmusok ellen irányul, hanem összefüggésben áll a fenti érdekekkel is.

Hogy mindezek a problémák a jövőben miképpen oldódnak meg, azt előrelátni természetesen nem lehet. Kétségtelen azonban, hogy a két nyersanyagban bővelkedő semleges nagyhatalom — az Egyesült Államok és Oroszország — támogatni fogják a küzdő feleket, és pedig különböző megfontolásokból kifolyólag. A Szovjetunió nagymennyiségű mangánt szállít Németországnak. A mangánérc világtermelésének 90 százaléka a Szovjetunió területén található; ez a nyersanyag nélkülözhetetlen golyóálló páncél, stb. készítéséhez. Szovjetország ezenfelül gyapotot, gabonát, ásványolajat, fát és egyéb, a német textilipar számára nélkülözhetetlen anyagot szállít.

Hogy a jelenleg dúló háború mikor és milyen területen fog elmélyülni, arról szintén céltalan volna jóslatokba bocsátkozni. Feltehető azonban, hogy úgy az angol-francia finánctóke rentabilitási szempontjai, mint a másik oldal sürgető gazdasági és ideológiai problémái kényszerítő erővel oda hatnak, hogy a naponta óriási összegeket felemésztő háború mielőbb döntésre kerüljön. Kétségtelen továbbá, hogy ha a jelen háború gyors befejezést nyerne is, — az olyan problémákat vet fel és olyan folyamatokat indít meg, amelyeknek lebonyolítása még igen hosszú időt vesz majd igénybe.

Születésnapomra

*Szép szeptemberi estén leszáll a szürkület —
Mintha most gyulladoznának jó nyári tüzek,
Most jönnének a tervek és igazi tettek
Vannak, kik harminc év alatt annyit építettek!
— Keserves harmincadik születésnapom
Most ért ide csak s én már öreg vagyok nagyon.
Dalolni kellett volna s kiáltottam rekedten,
Én még olyan, de olyan keveset tehettem!...
Csak a típrőimnek illatoztak a rózsák
S a harc volt számomra boldogság
Pedig volna egy életnek más, szebb értelme is
De harap az mindig, kit sujt a nemezis.
Örömöm szűk sikátorokban sebesült meg,
Legforróbb vágyaim panaszokba hültek.
Életem csontosodott botló akarások,
Falatomat mindig elvették ügyeskedőbb mások,
De nem tudták ez életet kettőbe törni
Testi nyomorúság, szolgaság s a többi
Jöhetett, s jöhet már életem feladat,
Küldetés: a számkivetettekért ne hadd magad!
— Ez a parancsa van: a hitedért állj ki.
Jöhet már csókkal, csalfa szóval, arannyal akárki:
A keserves harminc évemet még megszolgálom,
Hogy jártam úgyve szennyen át és át a sáron,
Hogy nem teljesült harminc évig egyetlen álmom,
Hogy harminc évig csak sóhaj s szitok kelt a számon!*

LATAK ISTVÁN